

Effective educational methods that lay the foundation for the Mahdavi society based on the statements of the Supreme Leader

Dr. Seyyed Mohammad Ghalamkarian ¹

Ozra Jahanpanah ²

Abstract

The creation of a Mahdavi world government primarily requires the education and upbringing of the Mahdavi generation and is in line with the ideals of the Mahdavi society. The Supreme Leader, as the guardian of the Muslims of the world, has listed the characteristics and requirements of the desired Mahdavi society in numerous speeches. Accordingly, his speeches can be considered a valuable source in explaining the components of the Mahdavi society. The present study was conducted with the aim of designing a desirable educational model for the Mahdavi society based on the statements of the leader, using the content analysis method. The statistical population of the study included the speeches of the Supreme Leader on Mahdism, and the findings were analyzed using the maxqda 2020 software and the educational model was extracted. In the aforementioned model, six educational methods have been obtained, including (modeling, thinking, meditation and cultivation, study and research, evangelization and reminder), each of which has constructive and secondary themes. The findings from the model indicate that the education of the Mahdavi community is important in two dimensions, individual and social; therefore, the first step is self-development, which includes four methods (modeling, study and research, meditation and cultivation, and thinking), and the second step is concerned with social dimensions, which is dependent on two other educational methods (evangelization and reminder).

Keywords: Mahdism, Education, Mahdavi Community, Supreme Leader

-
1. Assistant Professor of Educational Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran (Responsible Author) (M_ghalamkarian@pnu.ac.ir)
 2. Master's student in History and Philosophy of Education, Payam Noor University, Tehran, Iran

روش‌های تربیتی اثربخش و زمینه‌ساز جامعه مهدوی مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی)*

سید محمد قلمکاریان^۱

عذرا جهان‌پناه^۲

چکیده

ایجاد حکومت جهانی مهدوی در وهله اول نیازمند تربیت و پرورش نسل مهدوی و منطبق با آرمان‌های جامعه مهدوی می‌باشد مقام معظم رهبری به عنوان ولی امر مسلمین جهان در سخنرانی‌های متعدد، ویژگی‌ها و الزامات جامعه مطلوب مهدوی را برشمرده‌اند. بر همین اساس، سخنان ایشان را می‌توان به عنوان منبعی ارزشمند در راستای تبیین مؤلفه‌های جامعه مهدوی قلمداد کرد. پژوهش حاضر با هدف طراحی مدل تربیتی مطلوب جامعه مهدوی با تکیه بر بیانات رهبری، با روش تحلیل مضمون انجام شد. جامعه آماری پژوهش، شامل سخنرانی‌های مقام معظم رهبری در خصوص مهدویت بوده و یافته‌ها با استفاده از نرم‌افزار maxqda2020 تحلیل و مدل تربیتی استخراج گردید. در مدل یادشده شش روش تربیتی شامل (الگوگیری، تفکر، مراقبه و تزکیه، مطالعه و تحقیق، تبشیر و تذکر) به دست آمده است که هر یک از این روش‌ها مضامین سازنده و فرعی نیز دارند. یافته‌های حاصل از مدل بیانگر آن است که تربیت جامعه مهدوی در دو بعد فردی و اجتماعی اهمیت دارد؛ بنابراین گام نخست خودسازی است که شامل چهار روش (الگوگیری، مطالعه و تحقیق، مراقبه و تزکیه و تفکر) و گام دوم ناظر بر ابعاد اجتماعی است که به دو روش تربیتی دیگر (تبشیر و تذکر) وابسته است.

واژگان کلیدی

مهدویت، تربیت، جامعه مهدوی، مقام معظم رهبری.

مقدمه

تربیت و رسیدن به کمال مطلوب همواره از ضروریات و اولویت‌های اساسی در زندگی

* تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۸/۲۳

* تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۷/۲۱

۱. استادیار رشته علوم تربیتی دانشگاه پیام نور تهران، ایران (نویسنده مسئول) (M_ghalamkarian@pnu.ac.ir).

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش دانشگاه پیام نور تهران، ایران.

انسان‌ها بوده و بر این اساس مکاتب فکری و فلسفی مختلف در جهان، الگوهای متفاوتی از تربیت ارائه داده‌اند که این الگوها عمدتاً بر ارزش‌ها و دیدگاه‌ها و نگرش‌های آن جامعه نسبت به تربیت و خصوصاً ماهیت وجودی انسان استوار می‌باشد. مکاتب فلسفی غربی براساس برداشتی که از خلقت انسان‌ها و هدف آفرینش دارند الگوها و فرآیندهایی را برای تربیت انسان تعریف می‌نمایند که هدف غایی آنها معمولاً تأمین نیازهای اساسی مادی و رسیدن به کمال جسمانی و بهره‌گیری حداکثری از لذت‌های دنیوی می‌باشد. مکتب تشیع با نگاهی جامع‌نگر نسبت به ماهیت و فلسفه آفرینش انسان، رسالت و هدف غایی انسان‌ها را برپایی جامعه عدالت‌محور مبتنی بر ارزش‌های والای انسانی دانسته و بر این اساس الگوی جامعه مهدوی را به عنوان یک الگوی نمونه که ضامن سعادت‌مندی بشریت می‌باشد معرفی نموده و امیدوار به تحقق حکومت جهانی مهدوی در آینده پیش روی بشریت می‌باشد. اعتقاد به مهدویت و ظهور منجی موعود و مصلح زمان به عنوان غایت و نهایت زندگی بشر، در مکتب تشیع اهمیت ویژه‌ای دارد و به لحاظ ریشه داشتن در مبانی اعتقادی و عملی شیعیان، دارای نقشی مهم در همه ابعاد زندگی آنهاست و به جرأت بیشترین تجربه‌های معنوی، عرفانی و اخلاقی در تاریخ شیعه، مرهون فرهنگ مهدوی و فرهنگ حسینی است (صمدی، ۱۳۸۵: ۱۷).

بی‌گمان تحقق این آرمان در گرو زمینه‌سازی و فراهم نمودن بسترهای لازم در تمامی زمینه‌ها می‌باشد. از آن جایی که ایجاد حکومت جهانی مهدوی در وهله اول نیازمند تربیت و پرورش نسل مهدوی و منطبق با آرمان‌های جامعه مهدوی می‌باشد، بنابراین ضروری است در راستای تدبیر اقدامات تربیتی و راهبردهای مهندسی فرهنگی برای زمینه‌سازی ظهور، متولیان فرهنگ و اندیشه اجتماع، فعالیت‌های فرهنگی را هماهنگ با آرمان ظهور و در راستای تسهیل و تعجیل ظهور امام تنظیم نموده و قوانین و برنامه‌هایی را در این جهت‌گیری تدوین کنند و راهکارهای عملی کردن آن را نیز اندیشیده و پیشنهاد دهند (حائری‌پور، ۱۳۸۹: ۱۴).

از آن جا که تعیین و تدوین راهبردهای عملی تربیت جامعه مهدوی در ابتدا نیازمند تعریف و تعیین دقیق مؤلفه‌ها و شاخص‌های تربیت مهدوی است، بر این اساس ضروری است پیش از هر اقدام عملی نسبت به شناسایی وجوه و مؤلفه‌های این تربیت پرداخته شود. از طرفی دیگر مکتب شیعه بر این باور است که در زمان غیبت امام عصر (عج) مدیریت و حکومت جامعه شیعی بر عهده ولی فقیه واجد شرایط می‌باشد که یکی از رسالت‌های وی مهیا نمودن بستر فرهنگی، اجتماعی و تربیتی جامعه برای ظهور امام عصر و تحقق جامعه آرمانی مهدوی می‌باشد. مقام معظم رهبری بارها و به فراخور موقعیت، نکات بسیاری پیرامون مسائل تربیتی و

اجتماعی و سیاسی مربوط به مهدویت و ویژگی‌های جامعه مهدوی ذکر کرده‌اند که شناخت آنها می‌تواند در جهت‌دهی و برنامه‌ریزی تربیتی، سیاسی و اجتماعی جامعه سودمند واقع گردد. حال باید دید تربیت جامعه مهدوی از منظر مقام معظم رهبری بر چه ابعاد و مؤلفه‌هایی استوار است. و با واکاوی منشور فکری معظم له در خصوص جامعه مهدوی به چه روش‌های تربیتی مناسب جامعه مهدوی می‌توان دست یافت؟

تاکنون پژوهش‌های مختلفی با هدف معرفی الگوها، مدل‌ها و روش‌های تربیتی مطلوب جامعه مهدوی صورت گرفته است. آقایان موسوی و زارعی در مقاله‌ای تحت عنوان «اصول و روش‌های تربیت مهدوی با تأکید بر نقش معلم» به دلالت‌های تربیتی ناشی از شناخت سه حوزه چپستی، چرایی و چگونگی مهدویت پرداخته‌اند. حسین مقدس در مقاله‌ای با عنوان «نقش تربیتی آموزه‌های مهدوی در اخلاق فردی و اجتماعی از منظر قرآن و حدیث» تلاش نموده آموزه‌های تربیت مهدوی را براساس آیات قرآن و احادیث احصاء نماید. پریسا کهریزی در مقاله‌ای تحت عنوان «شاخصه‌های فرهنگی جامعه منتظر از دیدگاه مقام معظم رهبری» در بحث تربیت تنها به ساحت فرهنگی تمرکز نموده است و به سایر ابعاد و مؤلفه‌های تربیتی نپرداخته است. پژوهش‌های دیگری در این حوزه با رویکردهای مختلف و با تکیه بر منابع مختلف از جمله قرآن، احادیث و روایات و یا اندیشه‌های علمای اسلام، به نگارش درآمده است که در هیچ کدام از آنها بر روش‌های تربیتی جامعه مهدوی از منظر مقام معظم رهبری تأکید و تمرکز نشده است. در این پژوهش تلاش شده است تعاریف، تعبیر و برداشت‌های ارائه شده از تربیت مهدوی با دیدگاه‌های (مقام معظم رهبری) انطباق داده شده و نقطه نظرات ایشان در خصوص الزامات تربیت مهدوی احصاء و در راستای تدوین راهبردهای تحقق جامعه مهدوی و همچنین ارائه روش‌های تربیتی اثربخش مورد بهره‌برداری قرار گیرد.

مبانی نظری تحقیق

اهمیت روش در تعلیم و تربیت

در حوزه علم و دانش «روش» مسیری است که دانشمند در سلوک علمی خود طی می‌کند. و در واقع به هنگام حرکت فکری خود به سوی مجهولات راهی را طی می‌کند که همان روش است. در حوزه رفتار نیز پرداختن به هر امری روش خاص خود را دارد و حرکت از مسیری غیر از آن دستیابی به هدف را ناممکن می‌سازد بنابراین باید روش‌ها را شناخت، به درستی انتخاب

و اجرا کرد (کامیاب، ۱۳۹۷ش: ۱۰). قرآن کریم در اهمیت به کارگیری روش و ورود در هر کاری از راه قرآن می‌فرماید:

﴿و لیس البر بان تاتوا البيوت من ظهورها و لكن البر من اتقى و اتوا البيوت من ابوابها و اتقوا الله لعلكم تفلحون﴾ (بقره: ۱۸۹)؛

نیکوکاری بدان نیست که از پشت دیوار به خانه درآئید، زیرا این کار شایسته نیست. نیکویی آن است که پارسا باشید و از در خانه‌ها وارد شوید و تقوا پیشه کنید تا رستگار شوید.

امام باقر (علیه السلام) در تفسیر *اتوا البيوت من ابوابها* فرمودند:

یعنی در هر کاری هرچه که باشد از راه آن وارد شوید.

در حوزه تعلیم و تربیت نیز اتخاذ روش صحیح و نتیجه بخش امری ضروری است. تربیت با هدایت و گمراهی و نیز سعادت و شقاوت دیگران در ارتباط است. لغزش و اشتباه در انتخاب روش و به کارگیری آن می‌تواند به گمراهی و نابودی انسانی دیگر منتهی شود که به فرموده قرآن به منزله نابودی انسان هاست (مائده: ۳۲). بنابراین در حوزه تعلیم و تربیت باید در پی شناخت و به کارگیری بهترین و کارآمدترین روش‌ها بود و چه بهتر که در این خصوص به منابع الهی و اندیشه‌های علمای دین خصوصاً اسلام رجوع نمود (قائمی مقدم، ۱۳۹۱ش: ۱۳).

مهدویت‌اندیشی و منجی‌باوری در تاریخ اندیشه اسلامی، فراتر از هر نوع تفسیر و قرائت از آن یک مؤلفه اعتقادی و کلامی تلقی می‌گردد که اندیشمندان اسلامی و مؤمنان به آن باور دارند و آن را جزئی از اندیشه‌های دینی خود می‌دانند. آن‌گاه که باور داشتن به یک پدیده، جزئی از اعتقادات دینی فرد باشد، جایگاه خاصی را در روحیه، افکار و روال زندگی انسان خواهد داشت و تأثیرپذیری فرد از آن، به گونه ژرف و عمیق خواهد بود، درحالی‌که اگر اعتقاد و باور به یک مسئله متکی بر اعتقاد دینی نباشد، این اثربخشی همچون تأثیر اعتقادات دینی نخواهد بود (موسوی گیلانی، ۱۳۸۷ش: ۱۷) عنوان مهدویت دربرگیرنده همه مفاهیم و گزاره‌هایی است که به نجات نهایی اهل حق و به منجی بزرگ مؤمنان در پیکار با باطل مرتبط می‌شود. از روزگاران دیرین در کتب ادیان و سخنان حکیمان سخن از آینده‌ای درخشان به میان آمده که پلیدی‌ها رخت بپوشانند و صالحان وارث زمین خواهند شد و اصولاً اعتقاد به دوره آخرالزمان و انتظار ظهور منجی (فتوریسم) عقیده‌ای است که در کیش‌های آسمانی یهود، زرتشت و مسیحیت (در سه مذهب عمده آن کاتولیک، پروتستان و ارتدوکس) و مدعیان نبوت عموماً و دین مقدس اسلام خصوصاً، به مثابه یک اصل مسلم قبول شده است و درباره آن

مباحث تئوریک مذاهب آسمانی کاملاً شرح و بسط داده شده است (شهرابی فراهانی، ۱۳۹۳ ش: ۲۱).

از جمله اعتقادات بنیادین مذهبی که از منزلت خاصی در تفکر فریقین شیعه و سنی برخوردار است، اعتقاد به مهدویت است. مهدی باوری در نزد مسلمانان و همچنین اعتقاد به منجی‌گرایی در دیگر ادیان ابراهیمی و غیرابراهیمی مورد پذیرش دین‌داران همه ادیان است، به طوری که هر یک از ادیان درباره شخصیت منجی، علائم ظهور، کیفیت تحقق حکومتش، وضعیت انسان و جامعه پس از تحقق حکومت منجی و بسیاری از دیگر شرایط آن مطالب فراوانی را گفته‌اند و اعتقاد به ظهور یک انسان آسمانی و تحقق جامعه ملکوتی به قدری در میان ادیان جدی است که مخالفان این مبحث اعتقادی در برابر معتقدان آن بسیار ناچیز به نظر می‌رسند (موسوی گیلانی، ۱۳۸۷ ش: ۱۸).

جامعه دینی

جامعه مهدوی یقیناً جامعه دین‌محور خواهد بود به گونه‌ای که چارچوب و شاکله اصلی این جامعه براساس مبانی دین اسلام استوار خواهد بود. بر این اساس قبل از هر چیز به ویژگی‌های یک جامعه دینی مطلوب پرداخته می‌شود. نویسندگان مختلف تعاریف متفاوتی از جامعه دینی مطلوب ارائه نموده‌اند، اکبری (۱۳۹۶) مبانی جامعه دینی را با مؤلفه‌های زیر معرفی کرده است:

- (الف) حق‌مداری؛
- (ب) عدالت‌محوری؛
- (ج) قانون‌گرایی؛
- (د) خدامحور بودن؛
- (ه) دارا بودن روحیه خردورزی، بصیرت، دانش‌اندوزی؛
- (و) داشتن روحیه اتحاد و همبستگی (وحدت کلمه)؛
- (ز) گسترش فضائل اخلاقی (مودت و مهرورزی).

ویژگی‌های جامعه مهدوی

با توجه به مطالب پیشین، در این بخش برخی ویژگی‌های جامعه مهدوی آورده شده است:

الف) ویژگی های فرهنگی

۱. جهانی شدن

هدف بنیادین جهانی شدن اسلام و جهانی سازی مهدوی، تکامل همه جانبه انسان ها و بسط معارف توحیدی و از بین بردن تمامی موانع رشد و کمال بشری و تحقق ارزش های والای انسانی و تأمین امنیت و عدالت و صلح و برابری و محبت است. در دوران حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف یکپارچگی و یگانگی واقعی که همان جهان بینی الهی و توحیدی است بر همه جوامع حاکم خواهد شد و براساس این جهان بینی، ارزش ها و هنجارهای اسلامی در تمام فرهنگ ها وجود خواهد داشت (کریمی، ۱۳۹۹ش: ۱۱).

۲. فراگیر شدن جهان بینی توحیدی

حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به تکمیل عقول و فهم بشر مبادرت می ورزد و خردورزی و عقلانیت آنها را به حد اعلای خودش می رساند و زمینه های کمال و رشد فکری آنان را فراهم می سازد. در این راستا باورهای اعتقادی صحیح دینی را به مردم می آموزاند و مبانی فکری و اعتقادی آنها را براساس آموزه های اسلام و مکتب اهل بیت تقویت می کند.

۳. برقراری عدالت فرهنگی

از آثار عدالت مهدوی، آن است که همه طبقات، از هر نژاد و ملیتی، بدون هیچ گونه تبعیض، می توانند در زمینه های فرهنگی فعال بوده و مدارج علمی را طبق قابلیت و استعداد خود بیمایند. به عنوان نمونه زنان که در جوامع گوناگون، محرومیت های بسیاری را کشیده اند و از جمله در ساحت علم و فرهنگ مورد بی مهری قرار گرفته اند، در دولت مهدوی به جایگاه والایی از دانش دست می یابند (حائری، ۱۳۷۸ش: ۲۲).

۴. رشد و گسترش علم و آگاهی

در زمان ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف بشر چنان در پی فراگیری علم و دانش خواهد بود که امام باقر ع در این زمینه می فرمایند: «در زمان مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به همه شما حکمت و علم بیاموزند، تا آن جا که زنان در خانه ها با کتاب خدا و سنت پیامبر قضاوت کنند» (مجلسی، ۱۴۰۴ق: ۳۲).

۵. گسترش معرفت و اخلاق

وقتی در رأس همه جوامع عالم، انسان کامل و معصومی باشد که بتواند رفتار عاقلانه را

به مردم بیاموزد، طبیعتاً مردم به سراغ عبادت خداوند خواهند رفت و فسادهای اخلاقی رخت بر خواهد بست. اگر هم عده‌ای مزاحمت ایجاد کنند و مانع تعقل مردم شوند و امنیت اخلاقی را برنتابند، از گردونه هستی حذف خواهند شد (کریمی، ۱۳۹۹ش: ۱۲).

۶. مبارزه با بدعت‌ها

امام باقر علیه السلام فرموده است: «حضرت حجت سنت‌های باطلی که در میان مردم رائج است از بین می‌برد، همان‌طور که پیامبر آنها را از بین برد و اسلام را دوباره احیا می‌کند». نیز امام باقر علیه السلام می‌فرماید:

هیچ بدعتی را وانگذارد مگر این که آن را از بین خواهد برد (مجلسی، ۱۴۰۴ق: ۳۶).

۷. درونی شدن ارزش‌های دینی

در حوزه سیاست نیز فرهنگ شایسته‌سالاری و فرهنگ حق‌مداری حاکمیت می‌یابد و حکومت صالحان معیار و شاخص فعالیت‌ها قرار می‌گیرد. براساس این فرهنگ سالم ریشه ظلم و بی‌عدالتی و تبعیض و قدرت‌گرایی خشک می‌شود. مهم‌تر از همه در حوزه سیاست توجه وافر به معنویت و اخلاق الهی می‌شود و ارزش‌های جدیدی به فرهنگ بشری افزوده می‌شود و آن را از فرهنگ ناسالم و ملحد سابق دور می‌کند (کریمی، ۱۳۹۹ش: ۱۴).

ب) ویژگی‌های اقتصادی

۱. گشایش اقتصادی

امام صادق علیه السلام فرموده‌اند: «مهدی به کوفه برمی‌گردد و آسمان ملخ‌های طلایی بر آنها می‌بارد؛ همان‌طور که خداوند در بنی اسرائیل بر ایوب پیامبر نیز فرود آورد و او گنج‌های طلا و نقره و گوهر زمین را بین یارانش تقسیم می‌کند» (دوانی، ۱۳۶۱ش: ۱۵). یکی از عوامل مهم و کارساز در شکوفایی و پیشرفت اقتصاد در عصر ظهور، امدادهای الهی است که در حقیقت نتیجه و ثمره پرهیزگاری، عدالت‌محوری، رعایت احکام و اجرای اوامر خدای متعال به وسیله رهبر و امام آن عصر و نیز بیشتر پیروان آن حضرت است (کریمی، ۱۳۹۳ش: ۱۶).

۲. فقرزدایی و رفاه عمومی

حکومت حق، شرایطی را فراهم می‌آورد که در آن، مردم حداقل امکانات اساسی زندگی را داشته باشند و برای همه کسانی که می‌خواهند کار کنند، امکان کار فراهم باشد و افرادی هم که از کارشان درآمد کافی کسب نمی‌کنند یا اساساً نمی‌توانند کار کنند، درآمدی

به اندازه کفاف را داشته باشند. در عصر حکومت مهدوی اجازه داده نمی‌شود که از منابع و ثروت‌های ملی و نیز سرمایه‌های خصوصی انسان‌ها سوءاستفاده شود؛ بلکه با خائن و غاصبان نیز به شدت رفتار خواهد شد. طبق روایات، هر چه که تصرف ظالمانه و غصب کرده باشند را به جایگاه حقیقی خود مسترد می‌نماید (عسکری، ۱۳۵۷ش: ۱۷).

۳. توزیع عادلانه ثروت در جامعه

یکی از کارکردهای اصلی و اساسی دولت حضرت ایجاد عدالت اقتصادی با تقسیم منابع و درآمدها و جلوگیری از اجحاف و تعدی سودجویان است. چنانچه پیامبر ﷺ فرمودند: «یملأ الارض قسط و عدلاً» (ابن بابویه، ۱۴۰۳ق: ۲۱). امام باقر ﷺ می‌فرمایند: امام عصر اموال را به طور صحیح در میان مردم تقسیم می‌کند و «یقسم المال بالسویه» (مجلسی، ۱۴۰۴ق: ۳۳).

ج) ویژگی‌های سیاسی و اجتماعی

۱. برقراری امنیت

در عقاید مسلمانان و پیروان حق محمدی آن اصلاحگر و نجات‌دهنده و امنیت‌گستر، امام زمان حضرت حجة بن الحسن عجل الله تعالی فرجه الشریف است که با قیام و ظهور خود امنیت را توسعه و می‌گستراند و این نیاز مهم انسانی را به جامعه انسانی ارزانی می‌دارد و زندگی آرام‌بخش را برای جهان بشریت فراهم می‌سازد و با تدبیر چهره حکومت هولناک و ترس‌آلود را به حکومت انسانی و امیدبخش بدل می‌کند (کریمی، ۱۳۹۹: ۱۴). از اهل سنت ابن کثیر با ذکر روایتی که تعداد سرپرستان امت را دوازده نفر معرفی می‌کند یکی از این خلفای عادل را مهدی موعود معرفی می‌کند که جهان را پر از عدل خواهد کرد (مجلسی، ۱۴۰۴ق: ۳۵).

۲. عدالت اجتماعی

در جامعه مهدوی، برچیده شدن یکسره ظلم یک وصف حقیقی است که در سایه امنیت حاصل از برکت وجودی آن حضرت محقق خواهد شد. طبق روایات، رعب و وحشت در سایه عدل و قسط آن دادگستر بزرگ محو و نابود خواهد شد (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۳ش: ۳۲). امام رضا عجل الله تعالی فرجه الشریف می‌فرماید: «در حکومت او هرگونه جور و ستم برچیده و زمین از ستمگران پاکیزه و با عدالت فرمانروایی کند و در حکومت او هیچ‌کس تعدی به حقوق دیگری نکند» (مفید، ۱۳۷۲ش: ۱۶).

۳. امر به معروف و نهی از منکر

در عصر ظهور امر به معروف و نهی از منکر که یکی از شاخصه‌های حکومت الهی است تنها به زبان نخواهد بود بلکه در عمل با منکرات و زشتی‌ها مقابله خواهد شد تا جایی برای فساد و رذائل اخلاقی در جامعه نماند و محیط زندگی از زشتی‌ها پاک گردد (کریمی، ۱۳۹۹ ش: ۱۲). در حکومت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از سویی با شیوه‌های فرهنگی و تعلیم معارف و تحکیم عقائد و ایمان، فاسقان و بزهکاران را به راه صلاح و راستی برمی‌گردانند و از سوی دیگر با تأمین نیازهای مشروع و معقول زندگی و اجرای عدالت اجتماعی، راه را بر فساد و تباهی می‌بندند (همان: ۱۸).

۴. مشارکت سیاسی مردم

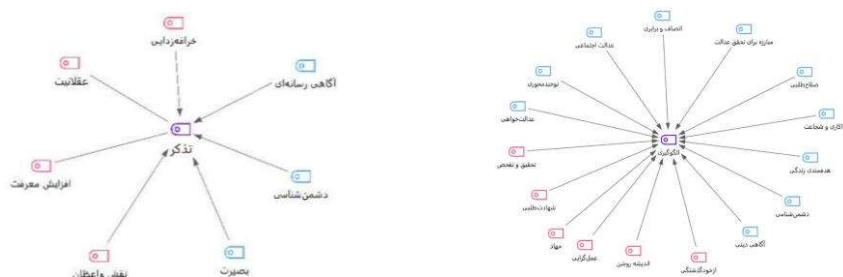
مشارکت سیاسی و حضور گسترده مردمی در حکومت جهانی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف یکی از ویژگی‌های آشکار حکومت جهانی آن حضرت است. در حکومت عدل مهدوی افراد با آگاهی و مسئولیت اجتماعی در فرایند سیاسی مشارکت خواهند کرد. در دیدگاه اسلامی، تضمین مشارکت سیاسی فعال از راه بیعت و همراهی با امامی معصوم و آگاه و عادل خواهد بود که با رهبری خود، زمینه بهترین انتخاب را برای افراد در جامعه پدید خواهد آورد (همان).

روش تحقیق

تحقیق حاضر از نوع کیفی بوده و در آن از روش تحقیق توصیفی - تحلیلی بهره گرفته می‌شود. تحلیل داده‌ها در این پژوهش نیز به روش تحلیل داده‌های کیفی از نوع تحلیل مضمون صورت می‌پذیرد. بدین ترتیب ابتدا مضامین پایه؛ سپس مضامین سازنده و در مرحله آخر مضامین فراگیر گزارش می‌گردد. با توجه به ماهیت تحقیق حاضر، پژوهشگر در مرحله نخست به منظور گردآوری داده‌ها به جستجو در منابع معتبر (کتاب، مقاله، پایان‌نامه و...) پرداخته و مطالب و نظریه‌های مربوط به هر یک از مؤلفه‌های تحقیق (مهدویت، تربیت، روش‌های تربیتی و...) را یادداشت برداری کرد. در گام بعد، پژوهشگر ضمن مرتب کردن داده‌ها با توجه به کلیدواژه‌های مورد نظر، در وبسایت بیانات مقام معظم رهبری به جستجو پرداخته و آن دسته از بیانات ایشان که مرتبط با موضوع تحقیق می‌باشد، استخراج گردید. جامعه آماری در پژوهش حاضر تمام سخنان مقام معظم رهبری و نمونه آماری شامل سخنرانی‌های مربوط به مهدویت و جامعه مهدی است. بر این اساس سخنرانی‌های مقام معظم رهبری به

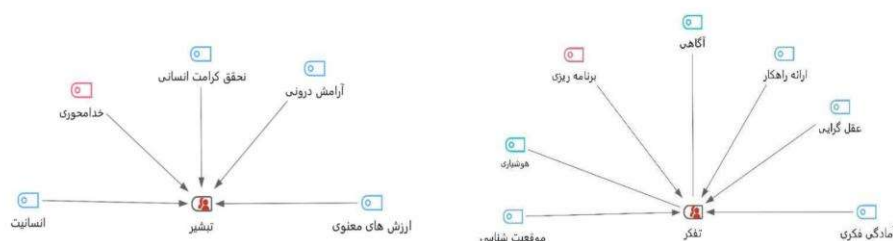
مناسبت‌های گوناگون مذهبی، سیاسی، دیدار با آحاد مردم و گروه‌های سیاسی، دینی، مذهبی و... شناسایی و طبقه‌بندی موضوعی شد و پژوهشگر با استخراج مؤلفه‌های اصلی و فرعی به روش تحلیل مضمون ساماندهی داده‌ها را انجام داده است. در ادامه یافته‌ها با استفاده از نرم‌افزار ۲۰۲۰ maxqda تحلیل و مدل تربیتی استخراج گردید.

تصویر ۱) شمایی از کدگذاری در محیط نرم‌افزار maxqda

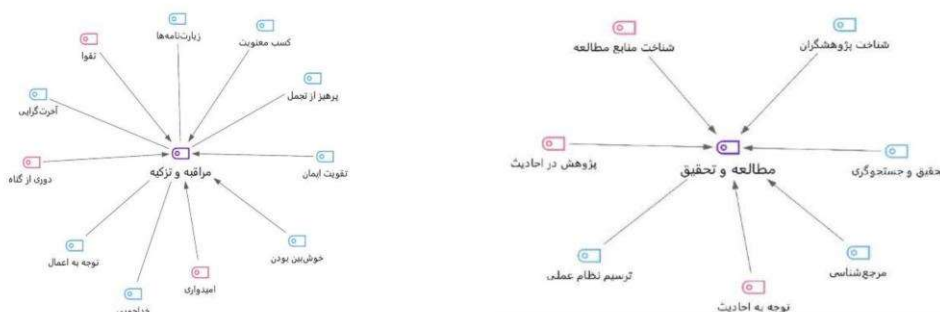

نمودار ۲) شمایی از بعد الگوگیری در محیط نرم‌افزار نمودار ۳) شمایی از بعد تذکر در محیط نرم‌افزار

نمودار ۲) شمایی از بعد الگوگیری در محیط نرم‌افزار نمودار ۳) شمایی از بعد تذکر در محیط نرم‌افزار

نمودار ۴) شمایی از بعد تفکر در محیط نرم‌افزار نمودار ۵) شمایی از بعد تبشیر در محیط نرم‌افزار

نمودار ۶) شمایی از بعد تفکر در محیط نرم‌افزار نمودار ۱) شمایی از بعد مراقبه و تزکیه در محیط نرم‌افزار

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

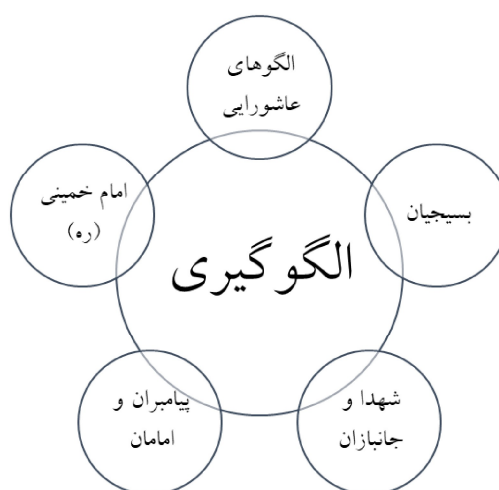
مولفه‌های احصاء شده پژوهش که از عناصر اصلی مدل تربیتی موردنظر محسوب می‌گردند شامل ۶ مؤلفه می‌باشند که در دو بُعد تربیت اجتماعی و تربیت فردی قابل دسته‌بندی می‌باشند.

الف) الگوگیری

الگوگیری و سرمشق قرار دادن برخی چهره‌های دینی و تاریخی یکی از راهکارهای تربیتی در دین اسلام است. بر همین اساس باید گفت که در این شیوه نمونه‌ای عینی و قابل پیروی در برابر متربی قرار می‌گیرد و او تلاش می‌کند تا پس از مقبولیت، تمام ویژگی‌های خود را با آن هماهنگ سازد. این شیوه به دلیل بهره‌گیری از محسوسات و همچنین ذات الگوپذیری انسان، کارایی بیشتری دارد (فرج‌زاده و سرمدی، ۱۳۹۸ ش: ۲۱). در بحث پیرامون مؤلفه‌های تربیتی جامعه مهدوی از نگاه مقام معظم رهبری، یکی از مباحث مهم و روش‌های تربیتی که در سخنرانی‌های ایشان کانونی شده و مورد توجه و تأکید بسیار قرار می‌گیرد، الگوگیری و تربیت الگویی است. بر این اساس الگوهای متعددی در بیانات ایشان را می‌توان ذکر کرد که بخشی از آنها عبارتند از: ۱. پیامبران و امامان؛ ۲. اسوه‌های عاشورایی؛ ۳. امام خمینی رحمه الله؛ ۴. رزمندگان دفاع مقدس؛ ۵. بسیجیان.

مضمون فراگیر	مضامین سازنده	مضامین پایه	تاریخ و محل سخنرانی
الگوگیری	عدالت‌خواهی + توحیدمحوری + عدالت اجتماعی + انصاف و برابری + مبارزه برای تحقق عدالت	همه پیغمبران و اولیا برای این آمدند که پرچم توحید را در عالم به اهتزاز درآورند و روح توحید را در زندگی انسان‌ها زنده کنند. بدون عدالت، بدون استقرار عدل و انصاف، توحید معنایی ندارد. یکی از نشانه‌ها یا ارکان توحید، نبودن ظلم و نبودن بی‌عدالتی است. بدون استقرار عدل و انصاف، توحید معنایی ندارد. یکی از نشانه‌ها یا ارکان توحید، نبودن ظلم و نبودن بی‌عدالتی است. لذا شما می‌بینید که پیام استقرار عدالت، پیام پیغمبران است.	۱۳۷۸/۹/۳ - در دیدار جمعی از بسیجیان
	اصلاح‌طلبی + فداکاری + شجاعت + آرمان‌گرایی + هدفمندی زندگی	۱- اگر همه شما عاشورایی باشید، حرکت دنیا به سمت صلاح، سریع و زمینه ظهور ولی مطلق حق،	۱۳۷۴/۳/۳ - در دیدار روحانیون و وعاظ

مضمون فراگیر	مضامین سازنده	مضامین پایه	تاریخ و محل سخنرانی
	دشمن شناسی	فراهم خواهد شد. ۲- جوانی [حضرت علی اکبر علیه السلام] که معرفت به حق امامت و ولایت حسین بن علی علیه السلام را با شجاعت و فداکاری و آمادگی برای مقابله با شقاوت دشمن همراه داشت و نیرو و نشاط و جوانی خود را برای هدف و آرمان والای خود صرف کرد. این خیلی ارزش دارد.	۱۳۸۱/۱/۹- در پادگان دوکوهه
	بصیرت+ آگاهی دینی+ تحقیق و تفحص	امام خمینی رحمته الله علیه برجسته ترین عالم دینی غیبت صغری تا امروز حقیقتا در بین علمای دین تا آنجایی که ما شناخته ایم از عصر اول، از دوران بعد از غیبت صغری تا امروز، ما هیچ کس را مثل امام قدس سره، به این برازندگی و به این برجستگی سراغ نداریم.	۱۳۷۰/۵/۳۰- در دیدار جمعی از روحانیون استان لرستان
	شهادت طلبی+ شجاعت+ ایثار+ از خودگذشتگی	کسانی که در دوران دفاع مقدس، سر از پا نشناخته در صفوف دفاع مقدس شرکت می کردند، منتظران حقیقی بودند.	۱۳۸۱/۷/۳۰ در دیدار جمعی از اقشار مردم
	ایمان+ اندیشه روشن+ عمل گرایی+ جهاد	بسیجی، یعنی دل با ایمان، مغز متفکر، دارای آمادگی برای همه میدان هایی که وظیفه ای انسان را به آن میدان ها فرا می خواند.	۱۳۷۸/۹/۳۰- در دیدار جمعی از بسیجیان

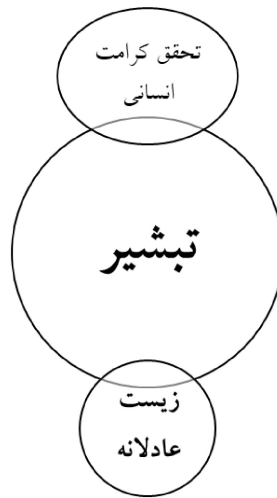

شکل ۳-۱. مؤلفه های روش تربیتی الگوگیری در جامعه مهدوی

ب) تبشیر

بشارت دادن و امیدبخشیدن یکی دیگر از مؤلفه‌های تربیتی در دین اسلام و قرآن است که طبیعتاً در نظام جمهوری اسلامی ایران و بیانات مقام معظم رهبری نیز می‌توان نمونه‌هایی را از این روش دید. این مؤلفه را در بیانات رهبر انقلاب، می‌توان در دو حوزه کلان: ۱. زیست عادلانه در حکومت مهدوی؛ ۲. تحقق کرامت انسانی مطرح ساخت.

مضمون فراگیر	مضامین سازنده	مضامین پایه	تاریخ و محل سخنرانی
تبشیر	برابری + پایان ستمگری + نابودی دشمنان خداوند	۱. امروز ما انتظار فرج داریم؛ یعنی منتظریم که دست قدرتمند عدالت گستری بیاید و این غلبه ظلم و جور را که همه بشریت را تقریباً نقه‌ور خود کرده است و این فضای ظلم و جور را دگرگون کند و نسیم عدل را بر زندگی انسان‌ها بوزاند، تا انسان‌ها احساس عدالت کنند. این نیاز همیشگی یک انسان زنده و یک انسان آگاه است.	۱۳۸۷/۵/۲۷ - در دیدار اقشار مختلف مردم
	تحقق کرامت انسانی + ارزش‌های معنوی + خدامحوری + آرامش درونی + انسانیت	۲. این دنیایی که به وسیله دشمنان خدا و شیاطین، از ظلمات جور و طغیان و ضعیف‌کشی و نکبت‌ها حاکمیت ستمگران و قلداران و زورگویان پر شده است، در سایه تلاش و فعالیت بی‌وقفه ما، یک روز به جهانی تبدیل خواهد شد که در آن، انسانیت و ارزش‌های انسانی محترم است.	۱۳۶۹/۱۲/۱۱ - در دیدار اقشار مختلف مردم

شکل ۳-۲- مؤلفه‌های روش تربیتی تبشیر در جامعه مهدوی

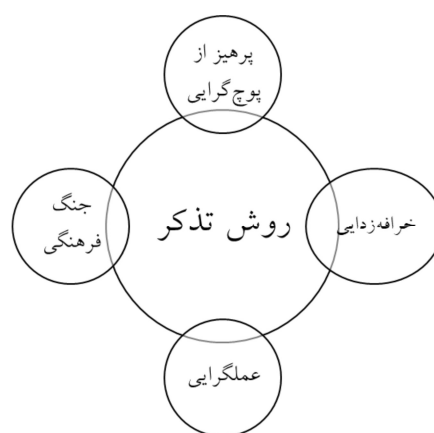
ج) تذکر

همان‌طور که در بخش پیشین، از تبشیر و امیدواری سخن به میان آمد، در این بخش با مرور مفاهیم مربوط به «تذکر»، درمی‌یابیم که بهره‌گیری از این الگوها نه تنها در تضاد و تقابل با هم نیستند؛ بلکه همپوشانی داشته و مکمل یکدیگر خواهند بود. سرشت انسان به گونه‌ای است که هم بایست او را تشویق کرد و هم در برخی مواقع او را از کارهایی بازداشت و نسبت به عاقبت کار هشدار داد.

با این توضیح، می‌توان گفت که مقام معظم رهبری در قامت یک رهبر آگاه، از الگوی تذکر نیز در بیانات مربوط به جامعه مهدوی سخن به میان آورده‌اند. ایشان همان‌طور که وعده‌های الهی و پیامبران را درباره ظهور منجی و سامان گرفتن زندگی بشر یادآور می‌شوند، خطراتی را هم ذکر می‌کنند و آسیب‌هایی که می‌تواند تحقق جامعه مهدوی را در خطر بیندازد یادآور می‌شوند که برخی از این آسیب‌ها می‌تواند شامل: ۱. پرهیز از یاس و پوچ‌گرایی؛ ۲. خرافه‌زدایی؛ ۳. جنگ فرهنگی؛ ۴. عمل‌گرایی باشد.

مضمون فراگیر	مضامین سازنده	مضامین پایه	تاریخ و محل سخنرانی
	امیدواری + شناخت توانایی‌های فردی + تفکر + شناخت رسانه‌ها + قابلیت نخبگان + ساختن آینده + پرهیز از خمودگی + توکل	۱. مجموعه بزرگی از نخبگان که سر رشته کار در دنیا در دست آنهاست، اسیر یأس و ناامیدی‌اند و این یأس و ناامیدی را به ملت‌های خود سرریز می‌کنند و آنها را از این‌که بتوان نقشه ظالمانه و	۱۳۸۱/۷/۳۰ - مصلی تهران

مضمون فراگیر	مضامین سازنده	مضامین پایه	تاریخ و محل سخنرانی
تذکر		شیطانی امروز دنیا را عوض کرد، مأیوس می‌کنند. بدیهی است که انسان‌های مأیوس نمی‌توانند هیچ حرکتی در راه اصلاح انجام دهند. آن چیزی که انسان‌ها را وادار به کار و حرکت می‌کند، نور و نیروی امید است. امروز ما در دنیا شاهد بیداری ملت‌ها هم هستیم. درست است که با پیشرفت وسایل جدید، تلویزیون، رادیو، تبلیغات، پول، امکانات صنعتی و.... تسلط قدرت‌های استکباری بر ملت‌ها و بر شئون آنها روزبه‌روز بیشتر شده است.	
بصیرت + دشمن‌شناسی + آگاهی رسانه‌ای	۲. امروز دستگاه‌های تبلیغاتی مراکز استکباری دنیا و روشنفکران وابسته به آنها، در سطح عالم این طور تبلیغ می‌کنند که هیچ حرکتی در مقابل نظم ظالمانه کنونی ممکن نیست. با فکر انقلاب و آرمان‌گرایی مبارزه می‌کنند و می‌خواهند ملت‌ها را متقاعد کنند که به همین وضعیت کنونی ظالمانه دنیا بسازند.	۱۳۸۱/۷/۳۰ - در دیدار با اقشار مختلف مردم	
نقش واعظان + خرافه‌زدایی + عقلانیت + افزایش معرفت	۳. عده‌ای خیال می‌کنند که دارای ولایت بودن یک آدم فقط به گریه کردن بر اهل بیت علیهم‌السلام است. خیال می‌کنند وقتی که اسم اهل بیت علیهم‌السلام می‌آید، «علیهم‌السلام» را حتماً پشت سرش بگویند، این ولایت است. بله محبت اهل بیت را داشتن واجب و فرض است.	۱۳۷۶/۲/۶ - در دیدار مسئولان	
عمل‌گرایی + اصلاح فردی + تلاش + حضور موثر + روشن‌بینی	۴. اعتقاد به امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فی‌فرجه‌الکرامه به معنای گوشه‌گیری نیست. جریان‌های انحرافی قبل از انقلاب تبلیغ می‌کردند، الان هم در گوشه و کنار تبلیغ می‌کنند که امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فی‌فرجه‌الکرامه می‌آید و اوضاع را درست می‌کند؛ ما امروز دیگر چه کار کنیم! چه لزومی دارد ما حرکتی بکنیم!	۱۳۷۷/۱۲/۴ - در دیدار سردبیران و مسئولان نشریات دانشجویی	

شکل ۲.۲. مؤلفه های روش تربیتی تذکر در جامعه مهدوی

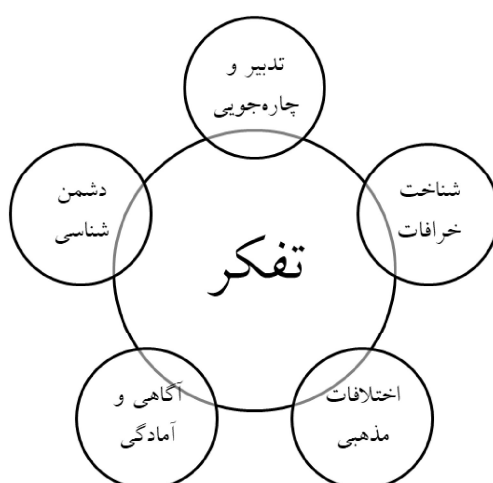
د) تفکر

دعوت به تفکر و تدبیر موضوعی است که ادیان مختلف الهی و حتی مکاتب گوناگون فکری و فلسفی همواره بر آن صحنه گذاشته و انسان را به دقت در امور و پدیده های اطراف، تشویق و ترغیب کرده اند. مقام معظم رهبری بارها بر تفکر و آثار آن در شکل گیری و زمینه سازی جامعه مهدوی تاکید نموده اند. ابعاد مختلفی که به نحوی با تفکر در ارتباط بوده و از درون آن زائیده می شوند، عبارتند از: ۱. تدبیر و چاره جویی؛ ۲. آگاهی و آمادگی؛ ۳. اختلافات مذهبی؛ ۴. شناخت خرافات؛ ۵. دشمن شناسی.

مضمون فراگیر	مضامین سازنده	مضامین پایه	تاریخ و محل سخنرانی
	عقل گرایی + چاره اندیشی + ارائه ارهکار + برنامه ریزی	۱. ماکه دستان در کار است، می دانیم که این دنیا را با ذکر و ورد، نمی شود اداره کرد. باید با قدرت و نیرو و تدبیر، مثل زمان پیغمبر ﷺ	۱۴۰۲/۱/۱۵ - در دیدار مسئولان نظام

مضمون فراگیر	مضامین سازنده	مضامین پایه	تاریخ و محل سخنرانی
تفکر		مثل زمان امیرالمومنین علیه السلام ، اداره شود.	
	آمادگی فکری + آگاهی + هوشیاری + موقعیت شناسی	۲. امروز بحث جنگ نظامی نیست. البته آمادگی رزمی هم برای روز مبادا ضروری است؛ اما آن چیزی که برای همه لازم است، آمادگی معنوی؛ یعنی آمادگی فکری، آمادگی روحی، آمادگی سیاسی و حفظ وحدت، اتصال و ارتباط نیروها با یکدیگر، ارتباط مستحکم و دوستانه ملت و دولت و شناختن چهره دشمن در هر لباسی است.	۱۳۷۶/۹/۵ - در دیدار جمعی از بسیجیان
	اتحاد + رفع اختلاف + آگاهی بخشی + همدلی + برادری	۳. یکی از نقاطی که دشمنان ما بر روی آن به طور کامل تکیه می کنند، برافروختن اختلافات مذهبی است؛ شیعه و سنی. آدم هایی که نه شیعه عقیده دارند، نه به سنی عقیده دارند، نه اصل اسلام را قبول دارند، طبق میل سرویس های جاسوسی آمریکا و اسرائیل می آیند پشت بلندگوها می ایستند، از توطئه تشیع اظهار نگرانی می کنند!	۱۳۹۱/۳/۲۹ - در دیدار مسئولین نظام و سفرای کشورهای اسلامی
	تحقیق + آسیب شناسی + تقویت باورها	۴. خشم و شهوت های بی مهار و تربیت نشده، دلبستگی به عادات و عقاید خرافی میراثی و بد فهمیدن دستور دین جزو ضعف های درونی است. بعضی ها خیلی از چیزها را نفهمیدند. مبارزه می کردیم؛ بعضی ها به استناد روایاتی که هر پرچمی که قبل از برافراشته شدن پرچم حضرت مهدی ارواحنا فداه برافراشته، در آتش است، یا مبارزه مخالف بودند.	۱۳۸۷/۲/۸۴ - در دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه های شیراز
	توجه به روحانیت + شناخت مهدویت + بصیرت	۵. دشمنان تفکر و اعتقاد به مهدویت - که این اندیشه را به زیان خود می دانند - همواره تلاش کرده اند تا آن را از اذهان مردم بردارند و یا مفاهیم اعتقاد به مهدویت را تحریف کنند. دشمن می فهمید که باید روحانیت را در چشم مردم از حیثیت و اعتبار انداخت. همه تلاششان این است! تبلیغات می کنند، دروغ می گویند، اگر مسئله کوچکی را در جایی پیدا کنند، چندین برابر بزرگ	۱۳۷۲/۱۱/۸ - در دیدار اعضای مجمع جهانی اهل بیت

مضمون فراگیر	مضامین سازنده	مضامین پایه	تاریخ و محل سخنرانی
		می‌کنند.	

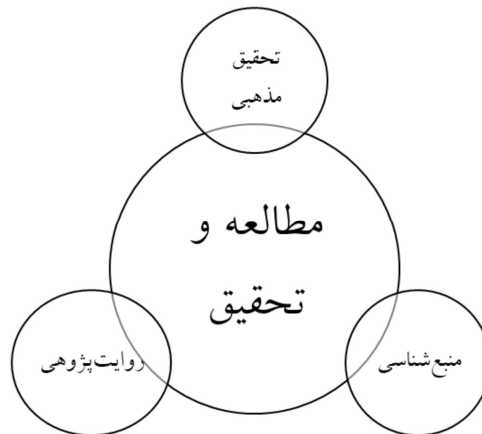
شکل ۴.۳. مؤلفه‌های روش تربیتی تفکر در جامعه مهدوی

هـ) مطالعه و تحقیق

از دیگر شیوه‌های تربیتی، مطالعه است. انسان باید با مطالعه آگاهی خود را افزایش داده و به بصیرت و شناخت از ظرایف مفاهیم دینی، فلسفی، اجتماعی و... برسد. در امر مهدویت نیز یکی دیگر از مؤلفه‌ها و روش‌های تربیتی که مقام معظم رهبری بدان اشاره کرده است، مطالعه و تحقیق است. شناخت آثار دست اول و منابع معتبر مرتبط با مهدویت و مطالعه آنها آمادگی

ذهنی و تقویت قوای فکری و استدلال مردم و منتظران ظهور را فراهم ساخته و مسئولان و دیگر افراد را در دست یابی به الگوها و رفع نواقص جامعه یاری می‌رساند. مطالعه و تحقیق در این خصوص را می‌توان به سه دسته دسته‌بندی کرد: ۱. تحقیق مذهبی؛ ۲. روایت پژوهی؛ ۳. منبع‌شناسی.

مضمون پایه	مضامین سازنده	مضامین پایه	تاریخ و محل سخنرانی
مطالعه و تحقیق	شناخت منابع مطالعه + شناخت پژوهشگران + تحقیق و جستجوگری + مرجع‌شناسی	۱. در دوران غیبت، به خصوص غیبت کبری وضع کاملاً تفاوت می‌یابد. در این دوران از طرفی به خاطر نیازهای روزافزونی که اکنون دیگر نه به وسیله امام؛ بلکه به وسیله علمای دین باید برآورده شود و از طرف دیگر، به خاطر اختلاف نظرهای طبیعی میان علما و خبرگان دین که محور بارز و قاطعی هم برای رفع آن نیست... کتاب کافی، در دوره‌ای هزار و صد ساله، از وفات مرحوم کلینی در ۳۲۹ هجری تا روزگار ما، بیش از هزار سال است که مرجعیت علمی دارد و بین جوامع شیعه، دست به دست می‌گردد و هرگز هیچ فقیه، متکلم یا مفسر شیعه، از آن مستغنی نبوده است.	۱۳۷۲/۱/۲۸ - پیام به کنگره جهانی هزاره شیخ مفید
	توجه به احادیث + ترسیم نظام عملی + پژوهش در احادیث	۲. وظیفه عبارت است از این که تشیع به مثابه یک نظام فکر و عملی مرزبندی شود و برای آن از لحاظ عقیدتی و عملی با استفاده از میراث ارزشمند سخنان ائمه علیهم‌السلام چهارچوبی ترسیم گردد. بدین گونه هویت مستقل و مرزبندی شده مذهب اهل بیت مشخص گشته، در معرض فهم و استفاده پیروانش قرار گیرد.	۱۳۷۲/۱/۲۸ - پیام به کنگره جهانی هزاره شیخ مفید

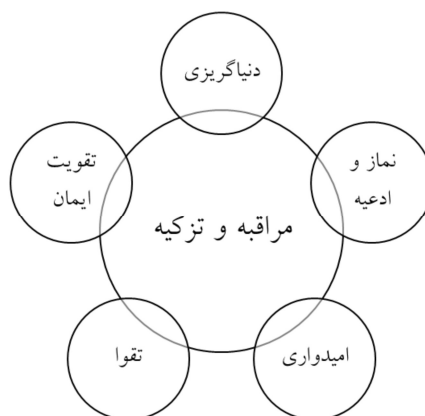
شکل ۵.۲. مؤلفه های روش تربیتی مطالعه و تحقیق در جامعه مهدوی

و) مراقبه و تزکیه

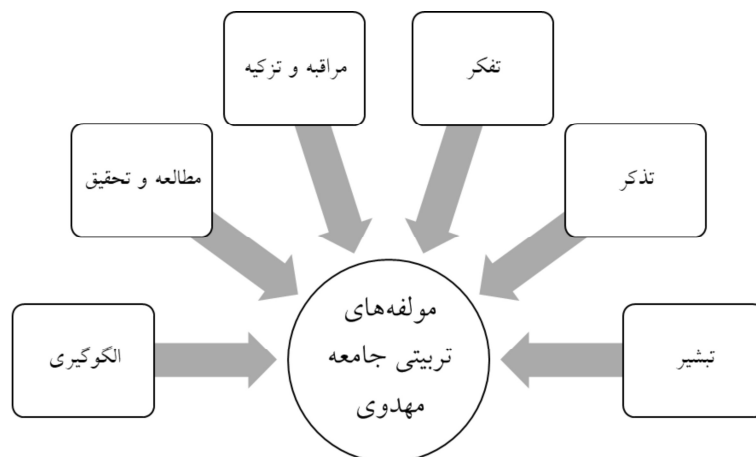
تزکیه و مراقبت از اعمال و رفتارها یکی از راه های تقویت معنویت در انسان است. بی تردید جامعه مهدوی نیازمند افرادی است که با قوت قلب و ایمان محکم امور را اداره کنند. از سویی دیگر، جامعه منتظر باید خصوصیات معنوی خود را روز به روز تقویت کرده و در برابر آسیب های معنوی و دینی مقاوم باشد. با این وصف، یکی دیگر از مؤلفه های تربیتی جامعه مهدوی در نظر مقام معظم رهبری، مراقبه و تزکیه نفس است که موارد زیر را در بر می گیرد: ۱. تقویت ایمان؛ ۲. امیدواری؛ ۳. تقوا؛ ۴. دنیاگریزی؛ ۵. توجه به نماز و دعا.

مضمون پایه	مضامین سازنده	مضمون فراگیر	تاریخ و محل سخنرانی
مراقبه و تزکیه	تقویت ایمان + کسب معنویت + تزکیه	۱. یک وظیفه عبارت است از: عبودیت و اطاعت خداوند. چون عالم مالک، صاحب، آفریننده و مدبر دارد و ما هم جزو اجزاء این عالمیم، لذا بشر موظف است اطاعت کند. این اطاعت بشر به معنای هماهنگ شدن او با حرکت کلی عالم است.	۱۳۷۹/۹/۱۲ - در دیدار کارگزاران نظام
	امیدواری + خوش بین بودن	۲. اگر در دل ها امید به روزگار روشن باشد، مبارزه ممکن است و اگر امید بمیرد، مبارزه و حرکت به سمت صلاح هم خواهد مرد.	۱۳۶۸/۱۲/۲۴ - در دیدار اقشار مختلف مردم
	تقوا + دوری از گناه + توجه به اعمال	۳. در این سپاه مقدس که به تعبیر امام علیه السلام لشکر امام زمان علیه السلام و لشکر اسلام است سعی کنید در تمام زوایا تقوا را زنده کنید.	۱۳۷۶/۶/۲۶

مضمون پایه	مضامین سازنده	مضمون فراگیر	تاریخ و محل سخنرانی
	آخرت گرایی + خداجویی + پرهیز از تجمل + هدفمندی	۴. اگر در موردی پیش آمد که یک سود دنیوی در جهت هدف‌های اخروی قرار نگیرد، تا آن جایی که ممکن است، انسان باید سعی کند این سود دنیوی را در جهت هدف‌های اخروی قرار دهد. اگر یک جا با هم سازگار نبود، انسان یا بایستی از یک سود چشم‌پوشد چه سود مالی، چه سود قدرت و مقام و محبوبیت و... یا بایستی گناهی را مرتکب شود که موجب وزر اخروی است.	۱۳۷۹/۹/۱۲ - در دیدار با جمعی از کارکنان نظام
	نماز + دعا + زیارت + زیارت‌نامه‌ها + تدبیر + خضوع + تضرع	من به جوانان توصیه می‌کنم نماز جماعت را، حضور در مساجد، اقامه مجالس دعا و تضرع و فهمیدن مفاهیم این دعاها را که بفهمید با خدا چه می‌گویید و چه صحبت می‌کنید، جدی بگیرید.	۱۳۹۵/۴/۱۲ - در دیدار جمعی از دانشجویان

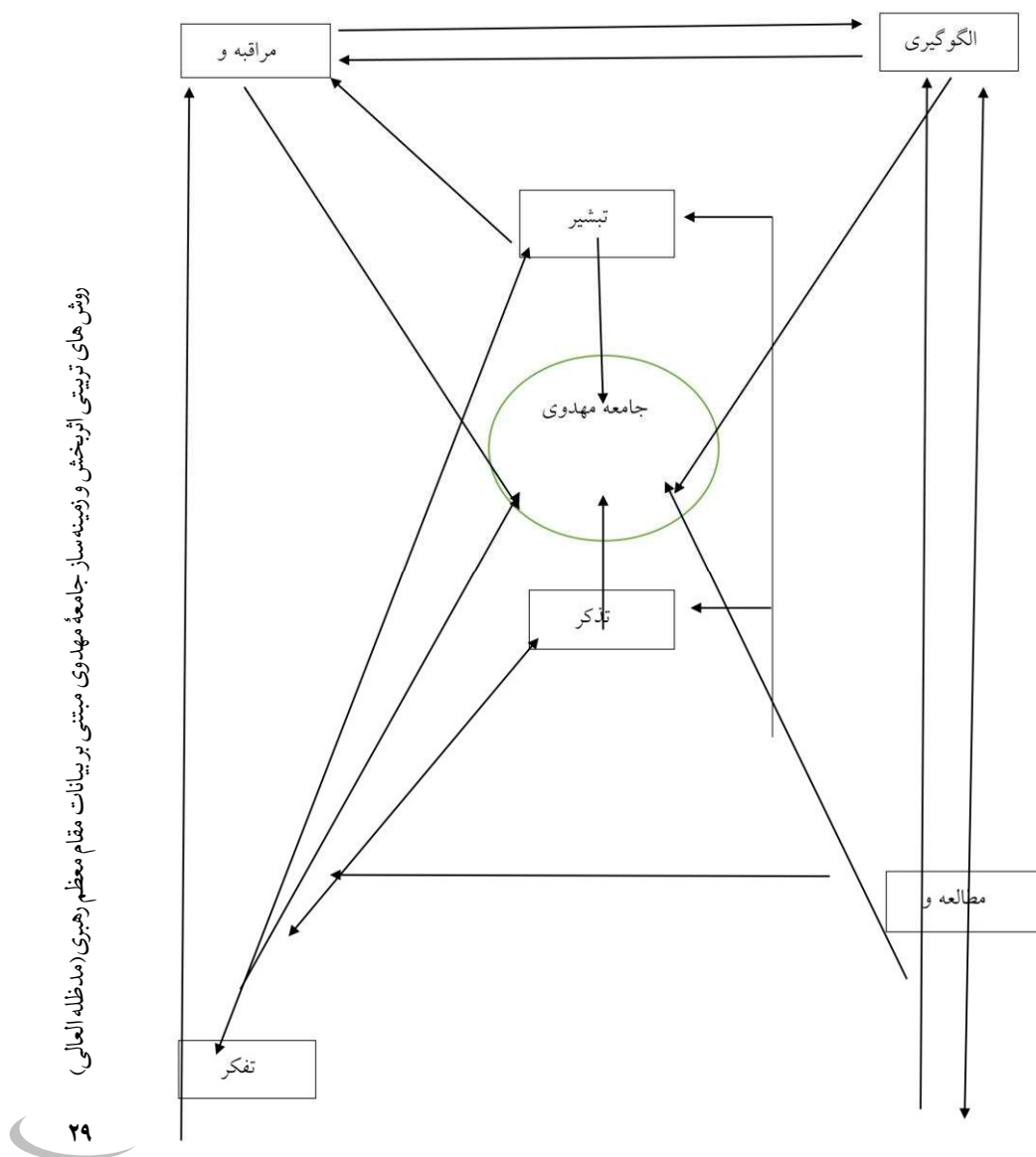

نمودار ۶.۴. مؤلفه‌های روش تربیتی مراقبه و تزکیه در جامعه‌مهدوی

نمودار ۷.۳. مؤلفه های تربیتی جامعه مهدوی

با توجه به مطالب و یافته‌های تحقیق در این فصل، می‌توان مدل تربیتی جامعه مهدوی مبتنی بر بیانات حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، به شکل زیر ترسیم کرد:

الف- تفسیر مدل : همان طور که در مدل فوق مشاهده می شود، جامعه مهدوی به عنوان هسته مرکزی فهم می شود که دیگر روش های تربیتی همگی در خدمت و در راستای تحقق آن پدید آمده اند. این بدان معناست که اهداف تربیتی احصا شده در پژوهش حاضر، یک مجموعه منسجم را برای تحقق «جامعه منتظر» فراهم می آورند.

در این مدل شش روش تربیتی آورده شده است که چهار روش در چهارسوی مدل قرار گرفته اند. این بدان معناست که روش های الگوگیری، مطالعه و تحقیق، تفکر و مراقبه و تزکیه ارکان کلان سازنده هستند. از همین رو باید اذعان کرد که مدل مطلوب تربیتی جامعه مهدوی براساس بیانات مقام معظم رهبری بر چهار رکن اساسی بنا شده است. ذکر این نکته ضروری است که بیانات رهبری در این زمینه دامنه ای وسیع دارد؛ اما اگر بخواهیم مضامین تکراری و کم اهمیت تر را کنار بگذاریم، خواهیم دید که در حقیقت همان نکات فرعی نیز در جایی خارج از این روش های شش گانه جای نخواهند گرفت. در مدل فوق می بینیم که «تذکر» و «تبشیر» در میانه و هم ارز با هم قرار گرفته اند؛ چراکه اولاً نسبت به چهار روش دیگر جزئی تر بوده و ثانیاً ناظر بر بعد عملی مدل تربیتی هستند.

همان طور که در مدل مشاهده می شود، روش تربیتی «الگوگیری» که یکی از روش های تربیتی مهم و اساسی در دین اسلام و بیانات مقام معظم رهبری به شمار می رود، نسبت به روش «مطالعه و تحقیق» رابطه ای دوسویه دارد. به تعبیری دیگر توجه به هر یک از این دو روش تربیتی منجر به تحقق و دستیابی به دیگری می شود. با مطالعه و تحقیق است که می توان الگوهای دینی، اجتماعی، سیاسی و... را در تاریخ یافت و آنان را به منزله اسوه ای برای جامعه مهدوی قرار داد.

در بیانات مقام معظم رهبری بر چند الگوی تربیتی تاکید شده است که شناخت آنان و دریافت سیره فکری و عملی ایشان، از مسیر تحقیق و مطالعه حاصل می شود. از سویی دیگر این ارتباط دوسویه به شکل معکوس نیز قابل درک و توضیح است؛ یعنی شناخت الگوها، آحاد جامعه را به مطالعه و تحقیق بیشتر درباره آنان و سلوک معنوی ایشان خواهد انجامید.

در تبیین رابطه میان الگوی تربیتی مطالعه و تحقیق با روش «تفکر» نیز باید گفت، تفکر ثمره مطالعه است. مطالعه منابع و پژوهش های اصیل مرتبط با موضوع مهدویت تفکر انسان را برانگیخته خواهد ساخت. همان طور که در مدل مشاهده می شود، هیچ الگویی به اندازه تفکر حائز اهمیت نیست.

در بیانات مقام معظم رهبری موارد بسیاری از جمله شناخت دشمن، جنگ نرم، خرافه‌زدایی و... بیان شده است که حصول این مسایل مهم بدون تفکر و تدقیق ممکن نیست. اگر بر این نکته قائل باشیم که مطالعه، تفکر را برمی‌انگیزد، آن‌گاه رابطه تفکر با الگوگیری نیز روشن می‌شود. به عبارتی تفکر، لازمه شناخت و درک جایگاه الگوهای معرفی شده است.

دیگر این که در تبیین جایگاه و اهمیت روش تربیتی تفکر در مدل مطلوب تربیتی جامعه مهدوی باید گفت که این مهم با مراقبه و تزکیه نفس نیز در ارتباطی یک‌طرفه قرار داشته و بر آن تاثیر می‌گذارد. بدین سان روش الگویی و تفکر در طول یکدیگر دو مؤلفه اثرگذار بر روش «مراقبه» هستند که خود این روش نیز از بنیادی‌ترین الگوهای مطرح شده در بیانات مقام معظم رهبری به شمار می‌رود. همچنین رابطه بین روش الگویی و مراقبه برابر است؛ یعنی الگوگیری و شناخت اسوه‌های مهدوی، که با تفکر و مطالعه به دست آمده است، خود زمینه‌ساز آشنایی افراد با روش زندگی و نحوه عملکرد الگوهای شناخته شده است.

بنابراین نخستین مفهومی که پس از شناخت الگوها جلب توجه می‌کند، تزکیه و توجه آنان به مفاهیم بزرگ انسانی و اسلامی است. مواردی مهم همچون عدالت‌خواهی، تقوا، زیارت و دعا و... که در دسته مفاهیم سازنده الگوی مراقبه و تزکیه است، باعث می‌شود افراد منتظر، آنان را به عنوان الگوی عملی و فکری و اعتقادی برگزینند. با این حال روش‌های الگویی و مراقبه به شکلی مساوی بر یکدیگر اثرگذار هستند. به نوعی رابطه میان الگوهای تربیتی جامعه مهدوی از ابعاد فردی آغاز شد و با گردش در جامعه، دوباره به افراد بازمی‌گردند. از سویی دیگر بین تفکر و تذکر رابطه‌ای دوسویه برقرار است. هر تذکری ثمره تفکر است و هر تذکری خود به تفکر می‌انجامد. این رابطه میان روش تربیتی تبشیر هم حاکم است و هر گاه به متنبی درباره امری خوشایند و آینده‌ای سرشار از موقعیت و عاقبت به خیری بشارت داد یاد شود، او را به فکر وا خواهد داشت و هر گاه او با تفکر به اطمینان برسد، باد به بشارت‌دهنده‌ای برای دیگران بدل خواهد شد. ماه غسل ماحصل این ارتباط نیز چیزی جز مراقبه و تزکیه نفس نخواهد بود و افراد می‌دانند که با دقت در اعمال و حفظ تقوا و دیانت خویش سرانجام به عاقبتی سرشار از برابری و کرامت انسانی خواهند رسید.

در تبیین ارتباط این دو روش با چهار الگوی بنیادین مدل، باید گفت که اگر یک فرد با مطالعه و تحقیق و تفکر، الگوهایی را برای پیروی شناخت، آن‌گاه است که دیگر از حالت منفعل و ایستا درآمده و خود به یک مبلغ و مروج تبدیل می‌شود. اگر نگاهی به چهار روش اطراف مدل بیندازیم می‌بینیم که تمامی آنها بیشتر ناظر بر جنبه‌های فردی هستند؛ اما

بسیاری از بیانات رهبری خصوصاً آن دسته از سخنانی که در خطاب به مسئولان نظام و روحانیون است، بر عمل‌گرایی تأکید دارند. باید گفت مدل مطلوب تربیتی از دیدگاه و مبتنی بر بیانات ایشان در دو مرحله محقق می‌شود؛ نخست فردی و دیگری اجتماعی. بنابراین افراد در جامعه منتظر که تحقق جامعه مهدوی را در ذهن خود پرورش داده‌اند، ابتدا بایست در ابعاد فردی و با مطالعه و تقوی و تفکر و الگوهای این راه، خود را به حد مطلوبی از معنویت و کمال و حق‌طلبی برسانند و در مرحله دوم با توجه به دو الگوی تربیتی دیگر (تذکر و تبشیر) گام‌های عملی خود را در راستای آگاه‌سازی دیگران بردارند. تذکر و تبشیر صرفاً به آگاه‌سازی افراد عادی جامعه محدود نمی‌شود؛ بلکه این روش‌ها باید ناظر به عملکرد مسئولان و سیاست‌گذاران نیز باشد و امری محدود نیست. اما همان‌طور که در مدل مشاهده می‌شود، تذکر خود ثمره تفکر است. بدون به‌کارگیری تفکر و تعقل نمی‌توان گام عملی و اجتماعی برداشت. با توجه به رابطه درهم تنیده میان تبشیر و تزکیه باید گفت که حصول و اجرای این دو شیوه تربیتی خود به مراقبه و تزکیه افراد منجر خواهد شد. به نوعی رابطه میان الگوهای تربیتی جامعه مهدوی از ابعاد فردی آغاز شد و با گردش در جامعه، دوباره به افراد بازمی‌گردند. از سویی دیگر بین تفکر و تذکر رابطه‌ای دوسویه برقرار است. هر تذکری ثمره تفکر است و هر تذکری خود به تفکر می‌انجامد. این رابطه میان روش تربیتی تبشیر هم حاکم است و هرگاه به متربی درباره امری خوشایند و آینده‌ای سرشار از مهر و موفقیت و عاقبت به خیری بشارت داده شود، او را به فکر و خواهد داشت و هرگاه او با تفکر به اطمینان برسد، خود به بشارت‌دهنده‌ای برای دیگران بدل خواهد شد. ماحصل این ارتباط نیز چیزی جز مراقبه و تزکیه نفس نخواهد بود و افراد می‌دانند که با دقت در اعمال و حفظ تقوا و دیانت خویش سرانجام عاقبتی سرشار از برابری و کرامت انسانی خواهند رسید.

نتیجه‌گیری

با وجود این‌که نکات تربیتی بسیاری در بیانات، سخنرانی‌ها و دیدارهای مقام معظم رهبری در ارتباط با جامعه مهدوی و شرایط تحقق ظهور و... می‌توان یافت؛ با این حال در زمینه روش‌های تربیتی مدنظر ایشان، می‌توان شش روش کلی و فراگیر را در این حیطه معرفی کرد: الگوگیری، تذکر، تبشیر، تذکر، مطالعه و تحقیق و مراقبه و تزکیه.

نکته مهمی که از تطبیق این راهکارهای تربیتی با روش‌های تربیت در اسلام و قرآن می‌توان بدان اشاره کرد، همسویی این دو موضوع است. به عبارت دیگر، از آن‌جاکه مبنای

شکل‌گیری انقلاب اسلامی، قرآن و دین اسلام بوده است، انتظار می‌رود الگوهای تربیتی جامعه نیز بر همان اساس تنظیم و تدوین شود. از این رو، روش‌های تربیتی جامعه‌مهدوی و ویژگی‌های افراد منتظر در نگاه مقام معظم رهبری نیز سویه و گرایشی قرآنی و دینی دارد.

نگاه رهبری به مضامین و شیوه‌های تربیتی، علاوه بر منحصر به فرد بودن، جامعیت نیز دارد. با این توضیح، این روش‌ها را می‌توان به بخش‌های مختلف جامعه؛ اعم از مردم عادی تا سیاست‌مداران و سیاست‌گذاران، تعمیم داد.

همان‌طور که روش الگویی تذکر و تبشیر باید ناظر به عملکرد مسئولان و سیاست‌گذاران نیز باشد و امری محدود نیست. اما همان‌طور که در مدل مشاهده می‌شود، تذکر خود ثمره تفکر است. بدون به‌کارگیری تفکر و تعقل نمی‌توان گام عملی و اجتماعی برداشت. با توجه به رابطه درهم‌تنیده میان تبشیر و تزکیه باید گفت که حصول و اجرای این دو شیوه تربیتی خود به مراقبه و تزکیه افراد منجر خواهد شد.

به نوعی رابطه میان الگوهای تربیتی جامعه‌مهدوی از ابعاد فردی آغاز شد و با گردش در جامعه، دوباره به افراد باز می‌گردند. از سویی دیگر بین تفکر و تذکر رابطه‌ای دوسویه برقرار است. هر تذکری ثمره تفکر است و هر تذکری خود به تفکر می‌انجامد.

این رابطه میان روش تربیتی تبشیر هم حاکم است و هرگاه به مرتبه‌ای دربارۀ امری خوشایند و آینده‌ای سرشار از مهر و موفقیت و عاقبت بخیری بشارت داده شود، او را به فکر و خواهد داشت و هرگاه او با تفکر به اطمینان برسد، خود به بشارت‌دهنده‌ای برای دیگران بدل خواهد شد.

در نهایت و پس از بررسی پرسش‌های پژوهش باید گفت بحث از جامعه‌مهدوی همواره به دو حیطه کلان تقسیم می‌شود: جامعه پیش از ظهور و جامعه پس از ظهور. با توجه به این نکته، بدیهی است که فراهم آوردن مقدمات ظهور از وظایف جوامع مسلمان است و بایست با تمام توان و در تمام ابعاد فردی و اجتماعی زمینه را برای شکل‌گیری جامعه منتظر و مطلوب فراهم آورند. بی‌تردید موضوع مهدویت مانند هر موضوع اعتقادی دیگری، اسیر شبهات و خرافات نیز شده است؛ بنابراین در این راستا نقش‌آفرینی آحاد مردم و پژوهشگران و رهبران جامعه بیش از پیش روشن می‌شود. از سوی دیگر با تبلیغات گسترده نظام استکبار، امروزه یأس و ناامیدی در جوامع (خصوصاً در میان جوانان و روشنفکران) پررنگ‌تر شده است. بر این اساس دمیدن روح امید برای جامعه مطلوب در آینده نیز از اقدامات مؤثر در تحقق جامعه‌مهدوی است.

با توجه به روش‌های تربیتی یادشده در بیانات رهبری، به شش روش فراگیر رسیده‌ایم که نکته بسیار مهم این روش‌ها را ابتدا بایست تطبیق آن با قرآن و دین اسلام و در وهله دوم، جامعیت و شمول دانست. توجه به این الگوی تربیتی، در تمام ابعاد آموزشی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی می‌تواند مسیر جامعه را از میان بحران‌های فراگیر سیاسی و استکباری، روشن نماید. با این وجود، نقش نهادهایی همچون وزارت آموزش و پرورش، صداوسیما و... در تبیین اندیشه‌ها و الگوهای تربیتی مزبور، بسیار مهم و حیاتی است.

منابع

۱. تاملینسون، جان (۱۳۸۱ش)، *جهانی‌شدن و فرهنگ*، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
۲. جایروند، حمداله (۱۴۰۲ش)، «کارکردهای روان‌شناختی باورداشت مهدویت و سبک زندگی انتظارمحور»، *روان‌شناسی اجتماعی*، دوره ۱۱، شماره ۶۸.
۳. حائری، محمد مهدی (۱۳۸۷ش)، *شجره طوبی*، قم: مکتبه الحیدریه.
۴. حسین، جاسم (۱۳۹۶ش)، *تاریخ سیاسی غیبت امام دوازدهم*، ترجمه: سید محمد تقی آیت‌اللهی، تهران: امیرکبیر.
۵. حکیمی، محمدرضا (۱۳۶۰ش)، *خورشید مغرب*، تهران: دفتر فرهنگ اسلامی.
۶. دهقانی ده‌جمالی، محمدحسن (۱۴۰۰ش)، «الگوی قدرت نظامی ج.ا.ایران براساس فرهنگ مهدویت»، *فصل‌نامه علمی مطالعات بین‌رشته‌ای دانش راهبردی*، دوره ۱۱، شماره ۴۵.
۷. سلیمیان، خدامراد (۱۳۸۸)، *فرهنگ‌نامه مهدویت*، تهران: بنیاد فرهنگی مهدی موعود عجل‌الله تعالی فرجه الشریف.
۸. شاکری زواره‌دهی، روح‌الله (۱۴۰۲ش)، «بررسی کارکردشناسانه باورداشت آموزه مهدویت با رویکرد اجتماعی»، *فصل‌نامه اسلام و مطالعات اجتماعی*، سال دهم، شماره ۴ (پیاپی ۴۰).
۹. شریف‌زاده، حکیمه‌السادات؛ قاضی، مرضیه (۱۳۹۳ش)، «مهدویت و دلالت‌های تربیتی آن (به لحاظ تنظیم اهداف، اصول، روش‌ها)، پژوهش‌های تعلیم و تربیت اسلامی، دوره ۱، شماره ۹.
۱۰. شهرابی فراهانی، طاهره (۱۳۹۳)، *بررسی جایگاه آموزه مهدویت در سبک زندگی اسلامی و دلالت‌های آن در تعلیم و تربیت*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی دانشگاه شاهد.
۱۱. صافی گلپایگانی، لطف‌الله (۱۳۸۵ش)، *منتخب الاثر بلاغ‌مبین*، قم: مؤسسه السیده المعصومه.
۱۲. صمدی، معصومه (۱۳۸۵ش)، «مهدودیت، رسالت نظام تعلیم و تربیت در شکل‌دهی

جامعه مهدوی»، مصباح، دوره ۶۶، شماره ۱۵.

۱۳. عسکری، مرتضی (۱۳۵۷ش)، *نقش ائمه در احیاء دین*، قم، علامه عسکری و بنیاد بعثت.
۱۴. علیمی، محبوبه (۱۴۰۰ش)، *جامعه مهدوی کامل ترین جامعه بشری؛ ادله و فواید*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی دانشگاه گلستان.
۱۵. قائمی مقدم، محمدرضا (۱۳۹۰ش)، *روش های تربیتی در قرآن*، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۱۶. کامیاب، فاطمه (۱۳۹۷ش)، «مهم ترین روش های تربیت از دیدگاه قرآن کریم»، *دوفصلنامه تخصصی مطالعات دین پژوهی*، سال دوم، شماره ۳.
۱۷. کرمی، حمیدرضا (۱۴۰۲ش)، «مهدویت در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله العالی)»، *فصل نامه علمی پژوهشی مهدویت*، سال هفدهم، شماره ۶۶.
۱۸. کریمی، کتابیون (۱۳۹۳ش)، *ویژگی های جامعه مهدوی از منظر آیات و روایات*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصول الدین واحد تهران.
۱۹. مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۴ق)، *بحار الانوار الجامعة لدرر الاخبار الائمة الاطهار*، بیروت: الوفاء، دوم.
۲۰. محمدزاده بنی طرفی، مهدی (۱۴۰۱ش)، «تأثیر اندیشه مهدویت به عنوان مؤلفه قدرت نرم در وحدت جهان اسلام»، *فصل نامه علمی مطالعات قدرت نرم*، شماره ۳۰.
۲۱. مفید، محمد بن محمدنعمان (۱۳۷۲ش)، *الارشاد*، قم: المؤتمر العالمي لالفیه الشیخ المفید.
۲۲. ملکی راد، محمود (۱۴۰۰ش)، «اصطلاح شناسی مهدویت در منابع روایی اهل سنت»، *دوفصل نامه علمی ترویجی مدیریت دانش اسلامی*، سال سوم، شماره ۱.
۲۳. موسوی گیلانی، سیدرضی (۱۳۸۷ش)، *دکترین مهدویت*، تهران: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف.
۲۴. وبگاه الکترونیکی: <http://khamenei.ir>